

ПРОЖИТКОВИЙ МІНІМУМ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ ЖИТТЯ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Вступ. Розвиток соціально-орієнтованої ринкової економіки значною мірою залежить від рівня доходів громадян, тому ефективна соціальна політика, спрямована на забезпечення добробуту населення, має стати стратегічною метою будь-якої цивілізованої держави. Індикатором якісної державно-ісоціальної політики є реалізація соціальних стандартів і гарантій, які є визначальними для забезпечення потреб людини у матеріальних благах і послугах, і за допомогою яких держава встановлює мінімально допустимі нормативи оплати праці, пенсійного забезпечення тощо.

Дослідженню проблем у сфері доходів населення, зокрема встановленню та реалізації соціальних стандартів, присвячено праці таких вітчизняних учених, як Л. Богуш, І. Гнибіденко, Е. Лібанова, С. Мельник, Л. Новосельська, О. Пищуліна, О. Тищенко, Л. Черенько та ін. Значну увагу дослідженню цих проблем приділила наукова школа під керівництвом А.М. Колота.

Постановка завдання. З метою виявлення проблем соціальної політики держави та можливостей їх вирішення шляхом запозичення досвіду країн з високим рівнем соціального і економічного розвитку, необхідно здійснити порівняльний аналіз тенденцій формування системи соціальних стандартів, у першу чергу – встановлення прожиткового мінімуму, в Україні та за кордоном.

Основний матеріал. Одним з головних важелів державного регулювання доходів населення, зокрема їх нижньої межі, базовим державним соціальним стандартом є прожитковий мінімум – вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості.

Основою формування прожиткового мінімуму є так званий «споживчий кошик», тобто набір товарів і послуг, розрахований за нормами та нормативами споживання, необхідний для забезпеченості людини життєвими засобами. Вітчизняне законодавство [3] визначає такий склад споживчого кошика: набір продуктів харчування (хлібопродукти, картопля, овочі, фрукти і ягоди, молокопродукти та ін.); набір непродовольчих товарів (предмети гардеробу, текстильна білизна, предмети першої необхідності, ліки); набір послуг (житлово-комунальні, побутові, транспортні послуги, послуги культури).

У сучасному світі середньостатистична сім'я майже половину своїх доходів витрачає на непродовольчі товари (меблі, одяг тощо), приблизно третину – на послуги, а решту – на харчування. В українському споживчому кошику ця структура закладена навпаки: близько 65 % – харчування, 20 % – послуги та лише 15 % – непродовольчі товари.

Ціни на основні продукти харчування в Україні не набагато нижчі за європейські. Їжа в Україні (при порівнянні ціну супермаркетах) дорожча, ніж у Португалії, однак продається за тією самою ціною, що й у США та Великій Британії, і трохи дешевша, як у Німеччині, Франції та Канаді. Однак рівень вітчизняних зарплат значно відстає від світових, тому на харчування середньостатистичний українець витрачає більше, ніж половину доходів, тоді як американець – лише одну десяту.

Склад діючого споживчого кошика часто порівнюють з харчовим раціоном часів блокадного Ленінграда. Зокрема, передбачено, що за добу українець має споживати 270грамівхліба, по 5 грамів сала та гречки, 25 грамів ковбаси, половину яйця, півтори склянки молока. Одягатися населення мусить відповідно: пара джинсів розрахована на три роки, костюм спортивний – на п'ять років; на один рік урядом гарантовано 2,5 штуки нижньої білизни та сім пар шкарпеток; для відпочинку рекомендовано використовувати одні плавки 10 років, а купальник – чотири роки (для пенсіонерів взагалі не передбачено). Середньостатистична сім'я має 15 років користуватися одним холодильником, 10 років – телевізором і змінювати люстри один раз на 25 років.

Порівнюючи склад вітчизняного та зарубіжних споживчих кошиків [4; 5; 7], спостерігаємо кардинальну різницю. Служба статистики Польщі повідомляє, що у польському кошику – 2000 продуктів, і кошик змінюється щороку, залежно від структури споживання сімей. У Великій Британії до споживчого кошика нещодавно додали електронні книжки, цифровий пристрій для запису телепрограм, чорниці, запаковані овочі для смаження та гарячий шоколад. Також у його складі є витрати на підключення Інтернету, mp3-програвачі, телевізори з плоским екраном, м'ясні закуски. Німці включили до свого споживчого кошика цифровий фотоапарат, відеокамеру, сканер, лазерний принтер, прилад для вимірювання кров'яного тиску. За інформацією німецького бюро статистики, їхній кошик містить всі товари і послуги, які найчастіше купуються, а його склад оновлюється кожні п'ять років, як мало б відбуватися і в нашій державі.

У французький споживчий кошик включено витрати на відвідування перукарні, придбання лаків для волосся, гелів для душу, інших косметичних засобів, а також апарати для виправлення зубів, оренда автомобіля, проїзд на таксі, їжа для котів і собак. Американський кошик передбачає витрати не тільки на тютюн та алкоголь, а й на освіту, мобільний і комп'ютерний зв'язок. Загальноєвропейські стандарти вимагають включати до споживчого кошика послуги соціальної сфери – щомісячну вартість дитячих ясел, амбулаторний догляд за

хворими, утримання в будинках престарілих, доставку продуктів харчування додому. Вітчизняний прожитковий мінімум не передбачає оплати послуг ні медицини, ні освіти, адже відповідно до законодавства вони безкоштовні.

1. Верховна Рада України, Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 №2017-III. – [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017-14> (Дата звернення 15 травня 2016р.) 2. Верховна Рада України, Постанова «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» від 14 квітня 2000 р. №656 – [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/656-2000-n> (Дата звернення 16 травня 2016р.). 3. Дубровін С. Споживчий кошик – що дірка від бублика. / С.Дубровін // Віче. – 2011. – №19 – [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/2747> (Дата звернення 20 березня 2016р.) 4. Зануда А. «Дієта «споживчий кошик українця» / А.Зануда // BBC Україна, 2011. – [Ел. ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/mobile/business/2011/12/111229_ukraine_consumers_basket_az.shtml (Дата звернення 20 березня 2016р.)

Пришляк Наталія

Науковий керівник – к.е.н., доц. І.І. Яремко

ІНСТРУМЕНТИ ТА МЕХАНІЗМИ ВИРОБЛЕННЯ Й ВПРОВАДЖЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Демократична і правова держава не може існувати без розвиненого громадянського суспільства. Особливість їх взаємодії за демократичного політичного режиму полягає в тому, що громадянське суспільство підпорядковує собі державу і контролює її діяльність. Зв'язок громадянського суспільства з державою, його вплив на неї ґрунтується передусім на принципах демократії. Вихідним із них є принцип народного суверенітету, який проголошує народ носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в суспільстві. А це означає, що влада держави і її суверенітет похідні від суверенітету народу, що громадянське суспільство створює державу для задоволення власних потреб, а не заради неї самої, що держава не повинна вивищуватися над суспільством і покликана слугувати йому.

Для України взаємодія влади та бізнесу на сьогодні є однією з основних умов здійснення ефективного управління, оскільки це саме та проблема, яка перебуває, з одного боку, у площині публічної політики, з іншого – набуває особливої важливості для України на її шляху інтеграції до ЄС. У Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», окремо зазначається про необхідність синергії зусиль органів влади, бізнесу та громадянського суспільства для просування України у світі. При цьому головною передумовою реалізації Стратегії є суспільний договір між владою, бізнесом та громадянським суспільством, де кожна сторона має свою зону відповідальності. Відповідальність влади – провести реформи, забезпечити баланс інтересів між громадянським суспільством, державою і бізнесом, просто прозоро та якісно працювати за новими підходами, гарантувати дотримання прав людини. Відповідальність бізнесу – підтримувати й розвивати бізнес-середовище, державу та громадянське суспільство, сумлінно сплачувати податки, здійснювати ефективні інвестиції в економіку держави, дотримуватися принципів чесної праці та конкуренції. Відповідальність громадянського суспільства – контролювати владу, жити відповідно до принципів гідності та неухильно додержуватися Конституції і законів України.

Оскільки бізнес є активним актором не лише соціально-економічних, але й політичних процесів в країні, його взаємодія з владою має принципове значення як для проведення реформ у різних сферах суспільного життя, так і для вироблення публічної політики. Однак на сьогодні в Україні говорити про завершення формування дієвої інституційної системи, здатної забезпечувати ефективну взаємодію влади та бізнесу, в основі якої знаходяться чітко встановлені правила та норми їх саморегуляції, поки що зарано. Це пов'язано з цілим комплексом невіршених проблем, основними з яких є наступні:

1. Недосконалість механізмів комунікації влади з бізнесом щодо визначення основних пріоритетів розвитку країни у політичній та соціально-економічній сферах. Зазначений діалог в основному є ситуативним та активізується виключно як відповідь на внутрішні або зовнішні виклики (так, у 2018 році Рада бізнес-омбудсмена отримала 1792 скарги від підприємців, більшість скарг подали українські компанії (85%), переважно представники малого та середнього бізнесу (73%). Показово, що наприкінці 2018 року рівень виконання рекомендацій Ради бізнес-омбудсмена органам державної влади становив всього 41% – тобто відповідний державний орган виконував кожен другу пораду щодо системних проблем бізнесу).

2. Позиціонування влади як головної, домінуючої, а не рівноправної сторони у взаємодіях з бізнесом, яка нав'язує свої «правила гри» (за результатами опитування, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» у березні 2019 року, майже дві третини респондентів були схильні вважати, що держава заважає діяльності малого та середнього бізнесу в Україні. Лише 7% думають, що органи влади сприяють розвитку підприємництва, і 14% – що вони наразі не втручаються у діяльність підприємців).